

Handreiking voor bestuurders: Verantwoordelijkheid in het schoolexamen

Inleiding

De kwaliteit van schoolexaminering berust op vier pijlers: concept, inhoud, proces en verantwoordelijkheidsverdeling. De eerste drie betreffen het examenproces zelf: welke visie op toetsing en examinering is leidend voor het toetsbeleid, welke toetsinstrumenten gebruikt de school om de leeropbrengsten te meten, en op welke manier zorgt de school bij het gebruik van deze instrumenten dat de nodige zorgvuldigheid wordt betracht. Het vierde aspect met betrekking tot de kwaliteit(sborging) van schoolexaminering betreft de verantwoordelijkheidsverdeling tussen bestuurder, schoolleider, examensecretaris, examinerator en examencommissie.

Deze handreiking voor bestuurders betreft de verantwoordelijkheidsverdeling tussen de betrokkenen bij (school)examinering en de verantwoordelijkheden van het bestuur voor het handelen bij onvolkomenheden. Daarnaast is een [checklist](#) uitgebracht voor de kwaliteitsborging van concept, inhoud en proces van schoolexaminering.

De verantwoordelijkheden van het bestuur m.b.t. schoolexaminering

Het bevoegd gezag (bestuurder en raad van toezicht) is eindverantwoordelijk voor de afname van het schoolexamen. Naast deze algemene verantwoordelijkheid noemt de regelgeving een aantal specifieke verantwoordelijkheden, zoals toelating leerlingen tot het eindexamen¹ (waarvan het schoolexamen een onderdeel is), het bepalen van het vakkenaanbod, het vaststellen van examenreglement en Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA), het toestaan van afwijkend en gespreid examen, het instellen van een commissie van beroep.

Een nadere uitwerking van de verantwoordelijkheden is ook te vinden via het [zelfevaluatie-instrument](#) van de VO-raad en op de pagina over de [verantwoordelijkheid van het bestuur](#) op de website van het Examenblad, hierna als bijlage opgenomen in dit document.

De Code Goed Onderwijsbestuur noemt als kern van de verantwoordelijkheid het organiseren van het proces waarmee en de kaders waarbinnen goed onderwijs tot stand komt. Daarnaast vereisen de principes van professionaliteit, integriteit en openheid dat men niet enkel de goede dingen wil doen, maar ook dat men de dingen goed wil doen.

In deze handreiking gaan we in op de verantwoordelijkheid van het bestuur als onderdeel van het bevoegd gezag. Deze handreiking bestaat uit twee delen: een checklist en een kader 'hoe te handelen bij geconstateerde onvolkomenheden'. De checklist gaat ervan uit dat de raad van toezicht de bestuurder op relevante punten actief bevraagt.

---

¹ Mogelijk ten overvloede, maar om verwarring te voorkomen: de regelgeving spreekt van een eindexamen. Het eindexamen bestaat uit een schoolexamen en een centraal examen. Het eindexamen is dus niet synoniem met centraal examen.

Regelgeving

Scholen hebben veel ruimte om het kwaliteitsbeleid met betrekking tot schoolexaminering op een eigen wijze in te richten. De kwaliteit van schoolexaminering wordt mede bepaald door de inhoud, de vorm en de uitvoering van de schoolexamantoetsen.² De bij AMVB (algemene maatregel van bestuur) vastgestelde examenprogramma's geven daarvoor voorschriften. Deze voorschriften bieden de school ruimte om de schoolexamantoetsen een eigen inhoud en vorm te geven met eigen kwaliteitsaspecten, op basis van een eigen visie op schoolexaminering, naast de eisen aan inhoud die de examenprogramma's stellen.

Het Onderzoekskader (2017) van de inspectie noemt in standaard *KA 1 Kwaliteitszorg* de eis dat scholen een stelsel van kwaliteitszorg hebben ingericht. Daar hoort ook de borging van examinering bij. In standaard *OP 8 Toetsing en afsluiting* noemt het onderzoekskader als deugdelijkheidseisen (de basiskwaliteit) een correcte inrichting en uitvoering van het PTA en het examenreglement.³ Ten aanzien van de eigen aspecten van kwaliteit gaat het onderzoekskader in op de visie en het toetsbeleid van de school en de evaluatie en borging daarvan.⁴

Toelichting

Het schoolexamen is een schooleigen, unieke afsluiting van het voortgezet onderwijs. Het geeft uitdrukking aan de keuzes die de school maakt en het weerspiegelt de onderwijkskundige visie van de school. Wat betreft inhoud en vorm maakt de school keuzes óf en wat er naast de in examenprogramma's voorgeschreven eindtermen aan de orde kan komen. Het schoolexamen kan bovendien leerlingen over een langere tijdsperiode toetsen dan het centraal examen doet.

Regelgeving: bronnen

Gezien de grote hoeveelheid tekst en regelingen volstaan we hier met verwijzen naar de bron en/of vindplaats.

- [Staatsblad 2002 387](#) geeft de tekst van de WOT, de Wet op het onderwijstoezicht. Per 1 juli 2017 is de Wet op het onderwijstoezicht (WOT) gewijzigd. Met de wetwijziging maakt de inspectie in haar toezicht onderscheid tussen bij wet geregelde deugdelijkheidseisen en eigen aspecten van kwaliteit van bestuur en scholen. Deugdelijkheidseisen zijn objectiveerbare, zo veel mogelijk op het niveau van de wet geregelde algemene kwaliteitsnormen, die zodanig helder zijn dat de vrijheid van richting en inrichting gewaarborgd blijven.
- Examenprogramma's per vak zijn te vinden op de website van het College voor Toetsen en Examens, www.cvte.nl.

De handreiking hierna bestaat uit twee delen: een checklist en een kader 'hoe te handelen bij geconstateerde onvolkomenheden'.

---

² In deze checklist hanteren we de term 'schoolexamantoetsen' voor alle vormen van toetsing die de school heeft ondergebracht in het schoolexamen en dus heeft opgenomen in het programma van toetsing en afsluiting. Het betreft schriftelijke en mondelinge toetsen, praktijkopdrachten, portfolio, etc.

³ De school heeft een Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) en een examenreglement die voldoen aan de eisen van de wetgeving. In deze documenten maakt de school tijdig duidelijk hoe de organisatie van het examen verloopt en welke maatregelen de school hanteert bij leerlingen die zich niet aan de regels hebben gehouden. Ook moet beschreven staan welke examens leerlingen op welke manier kunnen herkansen. Verder moet duidelijk zijn welke stof wanneer wordt geëxamineerd, hoe het examen meeweegt en welke vrijstellingen gelden.

De examinering verloopt volgens PTA en examenreglement.

Toelichting wettelijke eisen: De wetgeving schrijft voor dat een school een examenreglement en een PTA opstelt. Deze beide documenten moeten worden verstrekt aan de inspectie en de examenkandidaten. In de wetgeving is ook bepaald wat er minimaal in beide documenten moet zijn opgenomen (artikel 31, Eindexamenbesluit VO).

⁴ Welke eigen opdracht heeft de school opgenomen in het schoolplan en (hoe) realiseert de school deze? Te denken valt aan: toetsbeleid (waaronder toetsmatrixen en toetstechnische, uitvoerings-, afname- en beoordelingseisen); evaluatie en borging uitgevoerde toetsbeleid.

Checklist Verantwoordelijkheid bestuur in het schoolexamen

Nr.		
1	Het bestuur is op de hoogte van wet- en regelgeving m.b.t. de eigen verantwoordelijkheden en die van anderen aangaande schoolexaminering (schoolleiders, examinatoren, examensecretarissen, examencommissies).	○
2	Het bestuur heeft actief aandacht voor de kwaliteit van schoolexaminering.	○
3	Het bestuur heeft een heldere visie op examinering, in overeenstemming met de onderwijsvisie, met actieve aandacht voor de kwaliteit van schoolexaminering.	○
4	Het bestuur draagt zorg voor een heldere rolverdeling van bestuurder, schoolleider, examinator, examensecretaris en examencommissie, voor de afstemming binnen de rolverdeling en draagt zorg voor gezamenlijkheid in de beelden over de rolverdeling.	○
5	Het bestuur draagt zorg voor het op orde brengen en houden van de organisatorische aspecten van schoolexaminering.	○
6	Het bestuur draagt zorg voor de deskundigheid(sbevordering) van bestuurder, schoolleider, examinator, examensecretaris en examencommissie.	○
7	Het bestuur draagt zorg voor aandacht bij alle betrokkenen voor procesmatige én inhoudelijke kwaliteit.	○
8	Het bestuur bevraagt actief de schoolleider om adequaat invulling te kunnen geven aan de eigen verantwoordelijkheid.	○
9	Het bestuur zorgt voor draagvlak en instemming van (g)mr bij de vaststelling van examenreglement en PTA.	○
10	Het bestuur stelt op basis van het raamwerk van de VO-raad een examencommissie in met als opdracht het bestuur gevraagd en ongevraagd te adviseren aangaande de kwaliteitsborging schoolexaminering.	○
11	De raad van toezicht bevraagt de bestuurder actief op de visie op onderwijs en de daarmee samenhangende visie op examinering in relatie tot de invulling van de verantwoordelijkheden aangaande schoolexaminering.	○
12	Het bestuur verantwoordt zich jaarlijks (in het jaarverslag) over de gemaakte keuzes op het gebied van toetsing en examinering, in het bijzonder als het gaat om het borgen van de kwaliteit. De verantwoording betreft in ieder geval de visie, waaronder het afsluitend karakter van het schoolexamen, de inrichting van de examenorganisatie en examencommissie en het zicht op een zorgvuldige uitvoering van het examen. Daartoe zorgt het bestuur ervoor om op de hoogte te zijn van evaluatie-uitkomsten aangaande de kwaliteit van de schoolexaminering.	○

Hoe te handelen bij geconstateerde onvolkomenheden

Het bestuur handelt bij geconstateerde onvolkomenheden in de organisatie en/of uitvoering van het schoolexamen als de school de onvolkomenheden niet zelf kan oplossen.

Onvolkomenheden in de uitvoering schoolexaminering kunnen een of meer van de volgende gebieden betreffen:

- 1 Regelgeving: het PTA en/of examenreglement voldoet niet aan de regelgeving;
- 2 Uitvoering: het PTA en/of examenreglement wordt/is niet uitgevoerd zoals door de school vastgelegd;
- 3 Inhoud: schoolexamentoetsen voldoen inhoudelijk niet aan een professionele standaard van kwaliteit.

Daarbij handelt het bestuur volgens de principes:

- de tijdlijn van het examineringsproces bepaalt de handelingsruimte van de school en het bestuur (zie hierna);
- aanpassingen van PTA en/of examenreglement leiden niet tot rechtsongelijkheid tussen leerlingen en/of negatieve effecten op behaalde resultaten van leerlingen en/of uitstel van deelname aan het centraal examen;
- aanpassingen van PTA en/of examenreglement worden na instemming van de medezeggenschap aan de inspectie gemeld;
- beslissingen zijn erop gericht om de maatschappelijke waarde van het diploma en het belang van de leerling te waarborgen.

Tijdljn handelingsruimte

De handelingsruimte voor het bevoegd gezag inzake onvolkomenheden bij de uitvoering van schoolexaminering *in het laatste examenjaar* wordt beïnvloed door de volgende tijdljn en inhoud:

- voor 1 oktober: aanpassingen PTA/examenreglement en/of herstel onvolkomenheden uitvoering schoolexamen: bevoegd gezag handelt zelf;
- tussen 1 oktober en het moment van aanleveren van de schoolexamenresultaten in Bron: bevoegd gezag handelt zelf met meldplicht aan de inspectie (en in voorkomende gevallen instemming medezeggenschap);
- na het moment van aanleveren van de schoolexamenresultaten in Bron tot de start van het centraal examen: bevoegd gezag handelt zelf en stelt de inspectie onmiddellijk op de hoogte en verantwoordt zich over het herstel;
- na de start van het centraal examen handelt het bevoegd gezag op basis van een herstelopdracht van de inspectie.

Als het bevoegd gezag zich genoodzaakt ziet maatregelen te nemen die strijdig zouden kunnen zijn met het principe van rechtsgelijkheid van leerlingen en/of zouden kunnen leiden tot uitstel van deelname aan het centraal examen en/of zouden kunnen leiden tot negatieve effecten op behaalde resultaten van leerlingen, zoekt het bevoegd gezag voorafgaand aan haar beslissing afstemming met de inspectie.

Bijlage Verantwoordelijkheden en taken

Het College voor Toetsen en Examens heeft op de site www.examenblad.nl overzichten gemaakt van de toepasselijke regelgeving. Hieronder zijn de integrale teksten van de website van CvTE opgenomen over de verantwoordelijkheden en taken van het bevoegd gezag, de directeur en de secretaris van het eindexamen. We realiseren ons dat CvTE de website voortdurend actualiseert en dat het onderstaande overzicht op een zeker moment niet volledig actueel zal zijn. Raadpleeg daarom voor het meest actuele overzicht de website van CvTE. Zie voor verantwoordelijkheden en taken van:

het bevoegd gezag <https://www.examenblad.nl/onderwerp/bevoegd-gezag/2022>

de directeur <https://www.examenblad.nl/onderwerp/de-directeur-rector/2022>

de secretaris van het eindexamen

<https://www.examenblad.nl/onderwerp/examensecretaris/2018>

Het bevoegd gezag

Het bevoegd gezag (zie [Eindexamenbesluit artikel 1](#)), ook wel het bestuur genoemd, is het hoogste gezagsorgaan van de school. Alles wat het personeel van de school doet, valt onder de eindverantwoordelijkheid van het bevoegd gezag, dus ook de uitvoering van het examen. In de praktijk van alledag hebben kandidaten met de directeur te maken.

Het bevoegd gezag heeft in het Eindexamenbesluit de volgende taken gekregen.

- De toelating tot het eindexamen. Zie [Eindexamenbesluit artikel 2](#). De kandidaat moet in de regel door het bevoegd gezag worden toegelaten. Eenmaal toegelaten heeft de kandidaat het recht het eindexamen te voltooien.
- Is eindverantwoordelijk voor de afname van het eindexamen (zie [Eindexamenbesluit artikel 3 lid 1](#)).
- Stelt een commissie van beroep in (zie [Eindexamenbesluit artikel 5 lid 4](#)).
- Kan voor vakken en andere programmaonderdelen het eindexamenprogramma vaststellen (zie [Eindexamenbesluit artikel 7](#)).
- Bepaalt het aanbod van eindexamenvakken (zie [Eindexamenbesluit artikel 8](#)).
- Het vaststellen van het examenreglement en het programma van toetsing en afsluiting (PTA) (zie [Eindexamenbesluit artikel 31](#)).
- Bepaling van het tijdstip van aanvang en afsluiten van het schoolexamen (zie [Eindexamenbesluit artikel 32](#)) en het eventueel toestaan dat een leerling het schoolexamen later afsluit (artikel 32 lid 3 van het Eindexamenbesluit).
- Het aanwijzen van de [gecommitteerden](#) en ervoor zorgen dat hij de uit deze aanwijzing voortvloeiende verplichtingen nakomt (zie [Eindexamenbesluit artikel 36](#)).
- Draagt er zorg voor dat de leraar van zijn school die als gecommitteerde is aangewezen, de uit die aanwijzing voortvloeiende verplichtingen nakomt (zie [Eindexamenbesluit artikel 36, lid 2](#)).
- Kan een leerling toestaan om eindexamen te doen in het voorlaatste leerjaar of direct daaraan voorgaand leerjaar (zie [artikel 37a](#) van het Eindexamenbesluit VO).
- Bemiddelt in geschillen tussen examinator en gecommitteerde over de score voor het centraal examen ([artikel 42 lid 1](#) van het Eindexamenbesluit VO).
- Stelt kandidaten op de hoogte dat zij in aanmerking kunnen komen voor het afleggen van een rekentoets ER en de mogelijke gevolgen van deelname aan de rekentoets ER (zie [artikel 46a lid 2](#) van het Eindexamenbesluit VO).
- Kan vakken toevoegen aan het combinatiecijfer (zie [artikel 50 lid 2](#) van het Eindexamenbesluit VO).
- Stelt kandidaten in gelegenheid om van de tweede, derde of vierde kans gebruik te maken van de ER-toets of van de mogelijkheid om de rekentoets op hoger niveau af te leggen (zie [artikel 51a lid 4](#) van het Eindexamenbesluit VO).
- Kan afwijken van de wijze van afname van de examens bij leerlingen die ten hoogste zes jaar onderwijs in Nederland hebben gevolgd in verband met onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal (zie [Eindexamenbesluit artikel 55](#)); zie ook [bijzondere groepen kandidaten](#).

- Verstreckt examengegevens aan de minister (in de praktijk DUO) (zie [Eindexamenbesluit artikel 56](#)).
- Kan na overleg met de [inspectie](#) spreiding van het eindexamen over twee schooljaren toestaan (zie [Eindexamenbesluit artikel 59](#)).
- Kan deskundigen aanwijzen die mede het examen afnemen. Zie [WVO artikel 29 lid 2](#).

De directeur

In het geval van een centrale directie draagt de voorzitter hiervan de verantwoordelijkheden van de directeur (zie [WVO artikel 32a](#)). In het vavo vervult de examencommissie de taken van de directeur.

De directeur (zie [Eindexamenbesluit artikel 1](#)) is de hoogste leidinggevende binnen de school. Hij geeft leiding aan het gehele team en doet dit in opdracht van het bevoegd gezag. De directeur is binnen de school de eerstverantwoordelijke voor de uitvoering van de examens.

Hij heeft in het Eindexamenbesluit een aantal taken toegewezen gekregen:

- Als een kandidaat door het bevoegd gezag is toegelaten tot het examen heeft de directeur niet het recht de kandidaat de toegang tot het examen te weigeren, tenzij de directeur anders besluit om reden van een onregelmatigheid die door de kandidaat begaan is (zie [Eindexamenbesluit artikel 5](#)).
- De directeur neemt met de examinatoren het examen af (zie [Eindexamenbesluit artikel 3](#) en [WVO artikel 29 lid 2](#)).
- Hij wijst een secretaris van het eindexamen aan (zie [Eindexamenbesluit artikel 3](#)).
- Hij kan in geval een kandidaat zich aan enige onregelmatigheid schuldig maakt maatregelen nemen (zie [Eindexamenbesluit artikel 5](#) en het onderwerp [Onregelmatigheden](#)).
- Hij stuurt het examenreglement en het programma van toetsing en afsluiting voor 1 oktober toe aan de inspectie en verstreckt het aan de kandidaten (zie [Eindexamenbesluit artikel 31](#)).
- Hij deelt de kandidaten de schoolexamenresultaten mee vóór aanvang van het centraal examen (zie [Eindexamenbesluit artikel 33](#)).
- Hij meldt zo nodig kandidaten aan voor het derde tijdvak (Eindexamenbesluit [artikel 37 lid 5](#)).
- Hij geeft de kandidaten bij DUO op voor het centraal examen (zie [Eindexamenbesluit artikel 38](#) en [45](#)) en zorgt dat de schoolexamenresultaten op tijd in BRON worden geregistreerd ([artikel 38 lid 2](#)).
- Hij zorgt voor de geheimhouding van de opgaven van het centraal examen (zie [Eindexamenbesluit artikel 40 lid 2](#)).
- Hij zorgt voor het nodige toezicht bij het centraal examen (zie [Eindexamenbesluit artikel 40, lid 4](#)).
- Hij zorgt dat de examinerator en de gecommiteerde (2e corrector) de werken van het centraal examen en de bijbehorende papieren op tijd ontvangen (zie [Eindexamenbesluit artikel 41](#) en [artikel 41a](#)). En hij is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het correctiewerk van de examinerator.
- Aan de hand van regels van het CvTE voor de omzetting van score naar cijfer (zie [Eindexamenbesluit artikel 39 lid 1g](#)) stelt de directeur het cijfer vast (zie [Eindexamenbesluit artikel 42](#)).
- Als bij het centraal examen op een school een afwijking dreigt van de normale gang van zaken voorafgaand aan, tijdens of in de afwikkeling van een examenzitting, dient de directeur c.q. de school dit probleem in eerste instantie zelf op te lossen. Een dergelijk probleem en de voorgenomen of reeds uitgevoerde oplossing dienen te worden gemeld aan de Inspectie, om deze laatste haar toezichthoudende taak uit te kunnen laten voeren op het centraal examen en op het examen als geheel (zie [Eindexamenbesluit artikel 43](#)).
- Hij verleent toestemming voor het afleggen van de rekentoets ER ([artikel 46a lid 3](#)).
- Hij beoordeelt of de reden van verhindering van een kandidaat geldig is (zie [Eindexamenbesluit artikel 5](#) en [45](#)).
- Hij stelt samen met de secretaris de eindcijfers en de uitslag vast (zie [Eindexamenbesluit artikel 47](#) en [artikel 48](#)).
- Hij reikt door hem en door de secretaris ondergetekende diploma's en cijferlijsten uit (zie [Eindexamenbesluit artikel 52](#)).

- Hij reikt door hem en door de secretaris ondergetekende certificaten uit (zie [Eindexamenbesluit artikel 53](#)). Let op: dit geldt alleen voor een vavo-instelling en een school voor vmbo (indien een leerling is afgewezen en toch de school verlaat).
- Hij kan afwijkende wijzen van examineren toestaan (zie [Eindexamenbesluit artikel 55](#)).
- Hij zorgt ervoor dat het werk van het centraal examen en de rekentoets en alle bijbehorende papieren/documentatie gedurende ten minste zes maanden na vaststelling van de uitslag bewaard wordt ter inzage voor belanghebbenden ([artikel 57 lid 1](#)).
- In de praktijk zal de directeur ook veel van de taken uitvoeren die aan het bevoegd gezag zijn toegewezen en door het bevoegd gezag aan hem gedelegeerd.

De examensecretaris

De examensecretaris wordt op slechts drie plaatsen genoemd in het Eindexamenbesluit VO:

- De directeur van een school voor voortgezet onderwijs wijst een van de persoonsleden van de school aan tot de secretaris van het eindexamen (zie [artikel 3](#) van het Eindexamenbesluit VO).
- De directeur en de secretaris van het eindexamen stellen in het geval van een eindexamen de uitslag vast met inachtneming van [artikel 49](#) of [artikel 50](#), en voor zover van toepassing [artikel 52c](#) (zie [artikel 48](#) van het Eindexamenbesluit VO).
- De directeur en de secretaris van het eindexamen tekenen de diploma's en de cijferlijsten (zie [artikel 52 lid 8](#) van het Eindexamenbesluit VO).

In de praktijk is de examensecretaris een belangrijke spil in de organisatie op school van schoolexamen en vooral centraal examen. Daarom is de examensecretaris ook voor het CvTE de primaire (digitale) contactpersoon. Via Examenblad.nl ontvangt hij informatie op maat. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de website en e-mail.

Bronnen

Deze handreiking is gebaseerd op de volgende bronnen

- Ploeg, S, van der, Weijers, S. (2019) *Kwaliteitsborging schoolexaminering voortgezet onderwijs*. Utrecht: Oberon
- [Eindexamenbesluit VO](#)
- [WVO](#)

Ondersteunende instrumenten

[Zelfevaluatie-instrument kwaliteitsborging schoolexaminering](#)

[Checklist examenreglement](#)

[Checklist PTA](#)

[Checklist Afsluitend karakter schoolexamen](#)

[Handreiking positie secretaris van het eindexamen \(ter versterking van schoolexaminering\)](#)

[Handreiking ontwikkeling visie op toetsing en examinering vo](#)

[Handreiking collegiale consultatie examinering](#)

[Praktijkvoorbeelden](#)

[Toetsen op afstand](#)